

به نام خداوند بخشنده مهربان

دانشکده‌ی مهندسی کامپیوتر

پاییز ۱۳۹۶

تمرین صفرم*
سیستم‌های عامل

دانشگاه صنعتی شریف

درس: مبدی خرازی

اهداف تمرین

- راه اندازی پیش نیازهای انجام تمرین
- آشنایی با چند ابزار مفید برای تولید کد و رفع باگ
- آشنایی با نحوه ارسال تمرین

۱. مقدمه

این تمرین شامل سه بخش اصلی می‌شود که عبارتند از: نصب پیش نیازهای انجام تمرین‌ها، آشنایی با چند ابزار مفید و چند تمرین ابتدایی و ساده.

* با سپاس از زحمات تیم دستیاران تمرین

۲. راه‌اندازی مقدمات

۱.۲. Gogs

تمامی تمارین فردی و گروهی شما از طریق [این سامانه](#) دریافت می‌گردد. بنابراین شما نیازمند یک حساب کاربری هستید. تیم دستیاران تمرین برای شما مخازن خصوصی می‌سازند و اطلاعات آن را در اختیار شما قرار می‌دهند.

۲.۲. Vagrant

تیم دستیاران تمرین تصویری^۱ از ماشین مجازی لازم جهت تست و اجرای تمامی کدها فراهم کرده است. Vagrant ابزاری جهت مدیریت ماشین‌های مجازی است. شما می‌توانید از Vagrant برای بارگیری و اجرای ماشین‌های مجازی آماده، استفاده کنید.

نکته: اگر از ویندوز استفاده می‌کنید، می‌توانید از shell provisioning استفاده کنید یا به زیربخش ۱.۲.۲ مراجعه کنید. در ادامه در خصوص راه‌اندازی بروی ویندوز توضیحاتی بیان خواهد گردید.

● راه‌اندازی Vagrant نیازمند نصب و راه‌اندازی VirtualBox است. بنابراین شما نیاز دارید که مناسب‌ترین نسخه‌ی آن را از [اینجا](#) بارگیری و نصب کنید. در کلاس درس بیشتر در مورد ماشین‌های مجازی توضیح داده خواهد شد، اما فعلاً می‌توانید تصور کنید که منظور از یک ماشین مجازی، نسخه نرم‌افزاری یک سخت‌افزار واقعی است.

● نسخه مناسب Vagrant را از [اینجا](#) نصب کنید.

● طبق دستورات گفته شده در [اینجا](#) عمل کنید.

● می‌بایست تمامی دستورهای Vagrant را از مخزن `vagrant` اجرا کنید و مواظب باشید که این مسیر را پاک نکنید.

● به منظور متوقف کردن ماشین مجازی می‌توانید از دستور `vagrant halt` استفاده کنید.

۱.۲.۲. Windows

از آنجایی که سیستم عامل ویندوز از ssh پشتیبانی نمی‌کند، بارگیری و نصب Cygwin می‌تواند گزینه مناسبی باشد. شما می‌توانید از [اینجا](#) راهنمای نصب تنظیمات Vagrant در ویندوز به کمک Cygwin را مشاهده نمایید.

^۱image

۲.۲.۲ Troubleshooting Vagrant

اگر در دستور

```
vagrant up
```

با مشکل مواجه شد، تلاش کنید تا با اجرای دستور

```
vagrant provision
```

مشکل را برطرف نمایید. اگر کماکان مشکل برطرف نشد، برای تلاش آخر می‌توانید به کمک دستور

```
vagrant destroy
```

ماشین مجازی خود را از کار بیندازید و مجدداً تلاش کنید تا دستور زیر اجرا شود.

```
vagrant up
```

۳.۲.۲ Git Config

دستورهای زیر را داخل ماشین مجازی اجرا کنید تا تنظیماتی که برای کامیت‌های خود^۲ استفاده می‌کنید برقرار گردد.

```
git config --global user.name "Your Name"
```

```
git config --global user.email "Your Email"
```

۴.۲.۲ ssh-key

در این مرحله نیاز دارید که کلیدهای ssh خود را به منظور احراز هویت از درون ماشین مجازی خود تنظیم کنید. برای این کار دو دستور زیر را به ترتیب اجرا کنید:

```
ssh-keygen -N "" -f /.ssh/id_rsa
```

```
cat /.ssh/id_rsa.pub
```

دستور اول یک جفت کلید ssh برای شما تولید می‌کند. دستور دوم کلید عمومی‌تان را در ترمینال نمایش می‌دهد. شما می‌بایست به این سامانه ورود کرده و سپس از این قسمت کلید عمومی خود را به حساب خود اضافه کنید. کلید شما باید با عبارت ssh-rsa شروع شده و با «vagrant@development» پایان یافته باشد.

^۲Commit

Repos .۵.۲.۲

برای دسترسی به پرونده‌های مورد نیاز هر تمرین درس یک مخزن عمومی ساخته شده است. شما قبلاً از این مخزن برای بارگیری `vagrant` و نحوه کار آن استفاده کرده‌اید. این مخزن از آدرس زیر در دسترس است:

```
git@tarasht.ce.sharif.ir:ce424-961-students/ce424-961-handouts.git
```

همه‌ی پرونده‌های مورد نیاز شما در پوشه‌ی مربوط به تمرین است. این مخزن در حال حاضر در آدرس «`/code/ce424-`» `961-handouts` از ماشین مجازی شما قرار دارد. برای به‌روزرسانی این مخزن می‌توانید از این دستور استفاده کنید:

```
$ cd /code/ce424-961-handouts
```

```
$ git pull origin
```

برای اتصال به مخازنی که از قبل برای شما به صورت خصوصی تعریف شده کافی است به مسیر دلخواه (در این مستند فرض کرده‌ایم در مسیر `~/code/` مخزن‌های گیت را بارگیری می‌کنید) خود رفته و دستورات زیر را اجرا کنید:

```
git clone REPO-URL
```

که `PERSONAL-REPO-URL` ساختاری شبیه به:

```
git@tarasht.ce.sharif.ir:ce424-961-students/ce424-961-"student-id".git
```

و `GROUP-REPO-URL` ساختاری شبیه به:

```
git@tarasht.ce.sharif.ir:ce424-961-groups/ce424-961-"group-id".git
```

خواهند داشت.

Issues .۶.۲.۲

استفاده از `Issue` بهترین روش جهت پیگیری و دنبال کردن روند وظایف، پیشرفت‌ها و یا رفع مشکلات یک پروژه است، به گونه‌ای که می‌توان آن‌ها را جهت بحث و گفت و گو میان اعضای تیم به اشتراک گذاشت. در سامانه `Gogs` هر مخزنی یک بخش مجزا برای این قسمت دارد.

هر `Issue` را می‌توان به یکی از اعضای تیم `assign` و میزان پیشرفت آن را به‌روزرسانی کرد.

۳.۲. ویرایش کد در ماشین مجازی

ماشین مجازی قابلیت انطباق پوشه home در سیستم عامل میزبان با پوشه vagrant / در سیستم عامل اصلی را به شما می دهد. به کمک این امکان شما می توانید از هر ویرایشگر متنی که بر روی سامانه‌ی خود دارید استفاده کنید تا کدها را ویرایش کرده و دستوره‌ای git را از درون ماشین مجازی خود اجرا کنید. این روش پیشنهادی برای کار بر روی کدها در این درس است، اما شما آزادید که از هر روشی که به نظرتان مناسب‌تر است استفاده کنید.

۳. چند ابزار مفید

در این بخش با چند ابزار مفید آشنا می‌شوید که معمولاً در جعبه ابزار هر کاربر پیش‌رفته‌ای یافت می‌شود. از میان این ابزار یادگیری git و make الزامی هستند، زیرا بدون کسب دانش کافی از این ابزار قادر نخواهید بود کد خود را کامپایل نموده و سپس ارسال کنید. سایر ابزار یا در جهت رفع باگ به کار می‌روند یا در جهت چندوظیفگی^۳ با کارایی بیشتر مورد استفاده قرار می‌گیرند.

نکته: تمامی این ابزارها بر روی ماشین مجازی نصب گردیده‌اند.

۱.۳ Git

یک برنامه مدیریت نسخه^۴ است که به کمک آن می‌توانید روند کدها را دنبال کنید. GitHub یکی از سامانه‌های تحت وب است که امکان hosting کدهای شما را برایتان فراهم می‌کند. در واقع این سامانه فضای تعاملی و اشتراک گذاری کدها را فراهم ساخته است. اگر چه تا این مرحله شما تنظیمات مقدماتی را انجام داده‌اید، اما تسلط شما به قابلیت‌های git می‌تواند در طول این درس به کمک شما بیاید، خصوصاً هنگامی که با هم گروهی هایتان تمرین را انجام می‌دهید. برای افزایش سطح دانش خود نسبت به گیت می‌توانید [اینجا](#) را مشاهده کنید.

۲.۳ make

make ابزاری است که به صورت خودکار برنامه‌های اجرایی و کتابخانه‌ها را از کد منبع تولید می‌کند و این کار را به کمک خواندن فایل Makefile انجام می‌دهد. Makefile تعیین می‌کند که چگونه به برنامه هدف دسترسی پیدا کند. به این صورت که فهرست تمامی وابستگی‌ها^۵ را در آن قرار می‌دهید و make با پیمایش آن‌ها برنامه اجرایی شما را تولید می‌کند. متأسفانه make، ساختار بسیار پیچیده‌ای دارد که اگر به صورت درست از آن‌ها استفاده نکنید برای فهم آن‌ها دچار مشکل خواهید شد. برای یادگیری make می‌توانید [اینجا](#) و [اینجا](#) را مشاهده کنید. هم‌چنین مستندسازی رسمی GNU هم از [اینجا](#) قابل دسترسی است که مسلماً حجم بیشتری دارد. فعلاً ما از ساده‌ترین فرم make که نیازی به Makefile ندارد استفاده می‌کنیم. بنابراین با اجرای دستور زیر می‌توانید کد خود یعنی wc.c را به راحتی کامپایل و لینک کنید.

```
make wc
```

این دستور یک پرونده‌ی اجرایی ایجاد می‌کند که شما می‌توانید اجرای آن را مشاهده کنید. حال دستور زیر را اجرا کنید:

```
./wc wc.c
```

تفاوت دستور بالا با دستوری که در ادامه می‌آید چیست؟ (راهنمایی: ابتدا دستور which wc را اجرا کنید.)

^۳multitasking

^۴control version

^۵dependency

تمرین اول شما این خواهد بود که wc.c را به گونه ای تغییر دهید که تعداد کلمات را بشمارد. در واقع می توانید با توجه به `man wc` عملکرد آن را پیاده سازی کنید. توجه کنید که نیاز به پشتیبانی های flag مختلف ندارید و تنها باید از یک پرونده ی ورودی پشتیبانی کنید (یا STDIN اگر هیچ نامی تعیین نشده بود).

توجه کنید که wc در macOS کاملاً متفاوت از Ubuntu عمل می کند، بنابراین انتظار می رود که رفتار آن را در Ubuntu شبیه سازی کنید.

۳.۳. gdb

دیبگ کردن برنامه های با زبان C بسیار سخت است اما خوشبختانه gdb امکان دیباگ کردن آسان را فراهم نموده است. اگر شما برنامه هایتان را با پرچم^۶ خاص -g کامپایل کنید و برنامه را داخل gdb اجرا کنید علاوه بر trace stack می توانید متغیرها را inspect کنید، تغییر دهید، کد را متوقف کنید و

gdb ساده امکانات کمی دارد، به همین دلیل cgdb روی ماشین مجازی برایتان نصب شده است که یک سری قابلیت ها از قبیل syntax highlighting را داراست. در cgdb می توانید با استفاده از i و ESC بین پنجره^۷ های بالایی و پایینی switch کنید. همچنین gdb می تواند پردازش های جدید را شروع کند و به پردازش های در حال اجرا ملحق کند.

برای یادگیری gdb پیشنهاد می کنیم اینجا را مشاهده کنید. البته مستند اصلی gdb نیز علی رغم طولانی بودن مفید است.

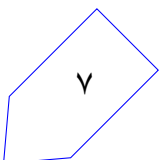
برای یادگیری بیشتر تلاش کنید با wc.c کار کنید. با پرچم^۸ -g برنامه ی خود را کامپایل کنید. برنامه را از طریق gdb شروع کنید و یک نقطه وقفه^۹ بر سر main بگذارید. سپس برنامه را تا آنجا اجرا کنید و دستورهای مختلف را تمرین کنید. بفهمید که چگونه آرگومان های خط فرمان را می توان pass داد. متغیرهای محلی اضافه کنید و مقادیر^{۱۰} نظیرشان را پیدا کنید. step ، next و break را فراگیرید.

۴.۳. tmux

یک multiplexer مربوط به terminal است که چندین tab مربوط به terminal را شبیه سازی می کند اما آن ها را در یک session از terminal نمایش می دهد. البته این چند tab را هنگام ssh به ماشین مجازی حفظ می کند. شما می توانید یک session جدید را با دستور زیر ایجاد کنید:

```
tmux new -s <session_name>
```

^۶flag
^۷pane
^۸flag
^۹break point
^{۱۰}value

سپس می‌توانید با فشار دادن کلیدهای :

```
ctrl-b + c
```

یک پنجره^{۱۱} جدید ایجاد کنید و با فشار دادن کلیدهای :

```
ctrl-b + n
```

به پنجره n ام پرش کنید.

اگر کلیدهای :

```
ctrl-b + d
```

را فشار دهید از session مربوط به tmux جدا می‌شوید درحالی‌که کماکان درحال اجراست و هر برنامه ای درون آن نیز درحال اجراست. برای آنکه session خود را ادامه دهید می‌توانید از دستور زیر استفاده کنید:

```
tmux attach -t <session_name>
```

برای شروع به یادگیری tmux می‌توانید [اینجا](#) را مشاهده کنید.

۵.۳ vim

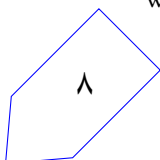
یک ویرایشگر متن زیبا برای استفاده درون terminal است. بسیاری نیز emacs را بر vim ترجیح می‌دهند اما آنچه که اهمیت دارد آن است که در یک ویرایشگر به تسلط برسید تا بتوانید در نوشتن کدها از آن بهره ببرید. برای تسلط در vim می‌توانید [اینجا](#) را مطالعه کنید.

۶.۳ ctags

از آنجاکه تعداد خط کد بسیاری را خواهید خواند این ابزار در استفاده از وقت‌تان صرفه‌جویی می‌کند و سبب می‌گردد که بین قطعات مختلف کد به راحتی جابه‌جا شوید.

دستورالعمل نصب این ابزار را برای vim از [اینجا](#) و برای sublime از [اینجا](#) مشاهده کنید. البته از ویرایشگرهای دیگر نیز پشتیبانی می‌کند که در این صورت می‌بایست دستورالعمل مرتبط را جستجو کنید.

^{۱۱} window

۴. تمارین مقدماتی

۱.۴. make

احتمالاً از gcc برای کامپایل برنامه هایتان استفاده کرده‌اید، اما این کار وقتی تعداد پرونده‌ها افزایش یابد پیچیده و خسته کننده می‌شود. برای این تمرین نیاز دارید که یک Makefile بنویسید که با اجرای دستور make، پرونده‌های main.c، wc.c و map.c (بدنه اصلی این پرونده‌ها از مخزن تمرین قابل دریافت است و بعداً در طول تمرین آن‌ها را تکمیل خواهید کرد) را کامپایل کند. ممکن است برای این مرحله به پرچم -g نیاز پیدا کنید. نوشتن یک target برای پاک کردن پرونده‌های باینری بخش اختیاری این قسمت از تمرین است.

۲.۴. wc

اولین اقدامی که باید انجام دهید این است که یک clone از ابزار wc بنویسید که تعداد خطوط، کلمات و کاراکترهای یک پرونده‌ی text را بشمارد. می‌توانید wc خود را در ماشین مجازی اجرا کنید تا ببینید خروجی باید چه قالبی داشته باشد، سپس تلاش کنید که از عملکردهای^{۱۲} اصلی در wc.c تقلید کنید (از بابت پرچم‌ها و فاصله‌گذاری‌ها در خروجی نگران نباشید).

تنها نیاز دارید که اجرای «FILE_NAME wc» و wc (که باید داده را از ورودی استاندارد بخواند) را پشتیبانی کنید. در طول مدت زمانی که در حال کار روی این بخش هستید توصیه می‌شود نهایت استفاده را از gdb ببرید.

۳.۴. پرونده‌های اجرایی و آدرس‌ها

۱.۳.۴. gdb

پرونده‌ی اجرایی wc خود را در gdb با یک پرونده‌ی ورودی از طریق آرگومان خط فرمان بار^{۱۳} کنید. سپس نقطه وقفه‌ای روی main بگذارید و برنامه را شروع کنید. فرآیند اجرا را تا زمانی که در میانه‌ی اجرای برنامه هستید خط به خط ادامه دهید. با استفاده از where یا backtrace (bt) پشته^{۱۴} را بررسی کنید. هنگامی که در حال استفاده از gdb هستید به سوالات زیر فکر کنید و پاسخ را در فایل gdb.txt قرار دهید.

• مقدار چند است؟ (راهنمایی: print argv)

• به کجا اشاره می‌کند؟ (راهنمایی: print argv[۰])

• آدرس تابع main چیست؟

^{۱۲}functionality

^{۱۳}load

^{۱۴}stack

- دستور stack info را اجرا کنید و مشاهدات خود را بیان کنید.
- دستور frame info را اجرا کنید و مشاهدات خود را بیان کنید.
- دستور registers info را اجرا کنید. کدام ثبات‌ها^{۱۵} ویژگی‌های برنامه‌ای که می‌شناسید را در بر دارد؟

objdump .۲.۳.۴

برای آنکه جزئیات بیشتری از برنامه‌ی خود را ببینید کافی است برای مثال دستور زیر را اجرا کنید:

```
objdump -x -d wc
```

پس از اجرای این دستور مشاهده می‌کنید که برنامه چندین سگمنت دارد و نام توابع و متغیرهای برنامه به همراه آدرس‌ها و مقادیر نظیرشان نمایش داده می‌شوند. در خروجی objdump این سگمنت‌ها زیر بخش^{۱۶} heading قرار دارند. هنگامی که در حال استفاده از objdump هستید به سوالات زیر فکر کنید و پاسخ را در فایل objdump.txt قرار دهید.

- از چه قالب پرونده‌ای برای این باینری استفاده می‌شود؟ و برای چه معماری کامپایل می‌شود؟
- تعدادی از نام‌های سگمنت‌ها/بخش‌هایی که یافتید را نام ببرید.
- چه سگمنت/بخشی در بردارنده تابع main است؟ و آدرس main چیست؟ (می‌بایست همان آدرسی باشد که در gdb مشاهده کرده‌اید)
- آیا سگمندی که مربوط به پشته یا heap باشد را مشاهده کردید؟ چگونه؟

map .۳.۳.۴

حال شما قادرید یک برنامه را که ساختار اجرایی خود را نشان دهد بنویسید. پرونده‌ی دومی که در hw^۰ قرار دارد (map.c) یک ساختار تقریباً کامل را فراهم می‌کند. شما نیاز دارید که این پرونده را به گونه‌ای تغییر دهید که آدرس‌هایی که به دنبالشان می‌گردید را پیدا کنید. خروجی این قسمت شبیه زیر است (آدرس‌ها ممکن است تفاوت داشته باشند).

```
_main @ 0x4005c2
```

```
recur @ 0x40057d
```

```
_main stack: 0x7fffd73c
```

```
static data: 0x601048
```

^{۱۵}Register

^{۱۶}section

```

Heap: malloc 1: 0x671010
Heap: malloc 2: 0x671080
recur call 3: stack@ 0x7fffa11f6fc
recur call 2: stack@ 0x7fffa11f6cc
recur call 1: stack@ 0x7fffa11f69c
recur call 0: stack@ 0x7fffa11f66c

```

حال به سوالات زیر فکر کنید و پاسخ را در فایل map.txt قرار دهید.

- از objdump با پرچم -D روی پرونده‌ی اجرایی map استفاده کنید. کدام آدرس‌ها از خروجی اجرای ./map در پرونده‌ی اجرایی تعریف شده‌اند؟ و هریک در چه سگمنت/بخش؟
- فهرستی از سگمنت‌های مهم و کاربردشان تهیه کنید.
- پشته در چه جهتی افزایش می‌یابد؟
- stack frame برای هر فراخوانی بازگشتی^{۱۷} چقدر است؟
- آیا دو ناحیه از حافظه که malloc شده‌اند پیوسته‌اند؟ (فضای آدرسی اضافی مابین آنها قرار ندارد؟)

۴.۴. محدودیت‌های کاربر

سیستم عامل می‌بایست با سایز سگمنت‌هایی نظیر پشته و heap به دلیل پویایی آنها هماهنگ باشد. سایز آنها چه مقدار باید باشد؟ کمی جستجو کنید و بررسی کنید که این محدودیت‌ها روی linux چگونه set و get می‌شوند. main.c را به گونه‌ای تغییر دهید که بیشینه سایز پشته، بیشینه تعداد پرده‌ها و بیشینه تعداد توصیف‌گرهای پرونده را چاپ کند. در حال حاضر اگر آنرا اجرا کنید مشاهده می‌کنید که قسمتی از محدودیت‌های منابع سامانه را چاپ می‌کند (stack size ، heap size و ...). متأسفانه تمامی این مقادیر صفر هستند و شما باید کاری کنید که این اعداد مقادیر واقعی باشند. برای این کار می‌توانید از soft limit ها به جای hard limit ها استفاده کنید. (راهنمایی: دستور "man getrlimit" را اجرا کنید.) خروجی مورد انتظار باید شبیه زیر باشد:

```

stack size: 8388608
process limit: 2782
max file descriptors: 1024

```

^{۱۷}recursive

۵. تحویل دادنی‌ها

- گزارشی از روند انجام تمرین به همراه پاسخ سوالات مطرح شده در متن تمرین (یک پرونده با قالب PDF و بدون توضیحات اضافی به نام report.pdf)
- Makefile مربوط به بخش ۱.۴
- Clone مربوط به wc
- فایل gdb.txt
- فایل objdump.txt
- فایل map.txt
- فایل map.c
- فایل main.c مربوط به بخش ۴.۴

به ازای هر تمرین در مخزن شخصی خود یک پوشه با حروف کوچک و با شماره‌ی تمرین بسازید، سوالات تمرین را پاسخ داده و همه‌ی پرونده‌های لازم را با همان نامی که در مستند تمرین ذکر شده است جهت نمره دهی با دستوره‌های زیر ارسال کنید:

```
cd ~/code/personal/hw0
```

```
git status
```

```
git add report.pdf wc.c main.c map.c gdb.txt objdump.txt map.txt Makefile
```

```
git commit -m "Finished my first OS assignment"
```

```
git push origin master
```